

УДК 1(430)' 17/18' 172:1(430)' 17/18'

Голяш Марія**Й. ФІХТЕ ПРО ЛЮДИНУ ТА ЇЇ МІСЦЕ У СУСПІЛЬСТВІ**

Завдяки дослідженням Й. Фіхте людина стала на перше проблематичне місце у його науковченні більше, ніж у всіх попередніх. Людина у нього це неповторна складова основна частинка світу. Адже сама формує себе і може створювати майбутнє для свого світу. Філософ ставить людину перед реальність і навпаки – реальність розчиняється перед людиною. Важливим внеском була думка про діяльне буття, яке для Й. Фіхте відіграло першопочаткову роль. Він намагався вивести ту систему науки, де буде покладена в основу людина. Вперше через суб'єкт – Я – людину можна віднайти все. Це дуже важлива думка, яка говорить нам про антропологічний вимір вчення філософії у Й. Фіхте.

У розуміння людини Й. Фіхте вносить не тільки певний необхідний порядок, але й дає можливість вільного вибору. Природа отримує під таким поглядом нове і більше досконале та прекрасне створення. Складається враження, що таке розуміння людини у Й. Фіхте набуває нових характерних рис: «Для людини виростає по новому те, що було раніше холодним і мертвим» [3, с. 597].

Людська душа прагне до об'єднання з іншими. Це дуже важливий акцент, який поставив Й. Фіхте, вважаючи, що людина може бути собою лише у спільноті у суспільстві, де проживає із іншими собі подібними. У такому співжитті формуються певні правила та закони, адже хаос не може дати суспільству злагодженість, гармонійність у відносинах чи діяльності. Саме звідси бере своє зерно культура, вона прогресує, створюючи нові і кращі умови як фізично-матеріального світу, так і духовного. Філософ переконаний, що звідси зароджується мораль, вона формувалась не приписами і законами, а брала свій початок від найелементарніших правил у побуті співжиття людини з іншою. Усуспільнення людини дало їй змогу розвинути інтелектуальні здібності, виходити на новий ступінь, навчитися володіти природою та виокремлювати себе як індивідуальну особу за посередництвом суспільства.

Для Й. Фіхте Я – це перш за все безумовний закон розуму. Я розумне, і звідси, за думкою філософа, випливає, що суспільство, історія та природа і все, що стосується людини, теж є розумним. Людина для нього завжди буде тим, чим вона стає або має стати. Окрім цього, Й. Фіхте пропонує «взяти під контроль» неперервний процес зміни і перетворення, викликаних Я. Тут полягає саме той пункт, де фіхтеанська філософія свободи переходить у теорію у сферу практики. Філософ виокремлює автономну діяльність суб'єкта не просто як свободу, а перетворення необхідності у свободу.

Має місце і твердження Й. Фіхте, що теоретик чи вчений має контролювати і свідомо управляти своєю фантазією, в результаті чого створюється вихідний пункт для певного висловлювання. Але така діяльність, як вважає філософ, має бути властивою для кожної дорослої людини. У «Фактах свідомості» він прямо вказує на те, що здатність відійти від наявного сприйняття зовнішнього наявного світу і переключити свою увагу на вільний рух у внутрішньому плані є найголовнішою відмінністю мислення дорослої людини від мислення дитини. Адже дитина сприймає все як наявно дане, і її свідомість ще не заповнена іншим порядком [1, с. 464]. Й. Фіхте у своєму розумінні людини дуже широко звернувся до її етичного начала. Моральне життя кожного індивіда для нього розпочиналась із розуміння ним мети свого життя, де свобода постає новим для осмислення. Людина відчуває себе і деяким чином обмеженою у своїх діях, тому що змушена контролювати свої дії та вчинки від свавілля. Це важливий момент у думці філософа. Адже тут він робить акцент на культурному вихованні людини, тобто коли вона свідомо приходить до власного вибору і сама може нести за нього відповідальність. Безперечно, що такі етичні погляди Й. Фіхте беруть свій початок від виведення морального усвідомлення з діяльного коріння Я, тоді людина свідомо глибше сприймає власну моральну природу.

«До того часу, допоки бажання й природні здатності індивіда визначають його вчинки, його максимою є не закон свободи, а закон природи, тобто егоїзм» [2, с. 47]. Проте індивід може побороти власний егоїзм і звільнитися від нього. Здавалося б, проблема розв'язана, але ні – мислитель заявляє, що стан, при якому людина є сама собі законом, не завжди є моральним станом. Отже, недостатньо звільнитися від законів природи – потрібно ще вміти підкоритися вищому закону.

Як було вже сказано, в основу своїх теоретичних роздумів Й. Фіхте поставив індивіда – Я, яке має бути вільним від будь-якого примусу. «Людину не можна ані продати, ані подарувати, чи отримати в спадок; вона не може бути чияюсь власністю, бо вона повинна бути своєю власністю і нею захищатись» [3, с. 664]. Таким чином, Й. Фіхте обґрунтовує місце індивіда в суспільстві і вважає, що йому забезпечується максимально можлива свобода. Мислитель реалізує цю ідею й відкрито закликає до свободи у праці «Вимоги до правителів Європи повернути назад свободу думки, яку вони досі пригнобляли». Закликає всіх, для кого є цінним права і гідність людини, виступити на її захист. Й. Фіхте вважає, що його соціальні ідеї зможуть втілитись лише за умови «вічного миру». Війну він розглядав як суспільне явище, що знаходилось в опозиції до розуму.

Отже, якими б різними не були думки дослідників творчості Й. Фіхте, але всі вони погоджувалися, що видатний німецький філософ усе своє життя був послідовним у своїй системі і своїх вчинках, а свобода була для нього найвищою цінністю, мораль же має стати міжособистісною регулятивною основою для співтовариства розумних істот, а не лише зовнішньо визначеного суспільства. Але, з іншого боку, тільки у знанні людина стає особою, відкриває для себе цінність та унікальність інших, самопізнає та усвідомлює своє місце у світі.

Література:

1. Фихте И. Г. Основны ечерты современной эпохи / И. Г. Фихте // Соч. : в 2 т. – СПб., 1993. – Т. 2. – С. 359–618.
2. Фихте И. Г. Основа общего науковчения / И. Г. Фихте // Соч. : в 2 т. – СПб. : Мифрил, 1993. – С. 65–337.
3. Фихте И. Г. Назначение человека / И. Г. Фихте // Факты сознания. Назначение человека. Науковчение. – Мн. : Харвест, 2000. – С. 563–720.
4. Фихте И. Г. Несколько лекций о назначении ученого / И. Г. Фихте // Факты сознания. Назначение человека. Науковчение. – Мн. : Харвест, 2000. – С. 721–780.